

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Олександр Юнін,
професор кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Прокуратура є одним із значущих елементів механізму захисту порушених прав громадян і держави та особливим інститутом влади, метою діяльності якого є захист права та свобод людини, а також інтересів держави та суспільства в цілому. Саме тому дослідження форм участі прокурора в цивільному процесі та визначення проблемних питань такої участі наразі є актуальним, зокрема, для вирішення питання щодо доцільності його присутності в цивільному судочинстві.

Функції прокуратури визначені у чинному законодавстві України. Так, у відповідності із ст. 131¹ Конституції України прокуратура підтримує публічне обвинувачення в суді; організовує і керує досудовим розслідуванням, вирішує відповідно до закону інші питання під час кримінального провадження, здійснює нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представляє інтереси держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [3].

В ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» також закріплені перелік функцій прокуратури, до якого входять: підтримка державного обвинувачення у суді, представництво інтересів держави або громадянина у випадках, встановлених чинним законодавством, нагляд за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування, нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень з кримінальних справ, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [5].

Тобто однією з функцій прокуратури є представництво інтересів громадян і держави в суді у випадках і на підставах, встановлених законом. При здійсненні вказаної функції в цивільному процесі основним завданням прокурора є захист прав і законних інтересів громадян і держави, а також сприяння в дотриманні вимог чинного законодавства відносно повного, всебічного і об'єктивного розгляду справи та винесення судових ухвал. При цьому представник органів прокуратури керується принципами законності, незалежності суддів, рівності сторін перед законом і судом [4].

Таким чином, під представництвом прокурором в цивільному процесі інтересів громадян і держави розуміється здійснення прокурором процесуальних та інших правових дій з метою захисту в суді інтересів громадян або держави у випадках і порядку, передбачених чинним законодавством [5].

Представництво може здійснюватися у різних формах. Такими формами участі прокурора в цивільному процесі у відповідності з п. 3 ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України є: звернення до суду з позовною заявою, участь у розгляді справ як за його позовами, так і за позовами інших осіб; оскарження в апеляційному та касаційному порядку справ, що були розглянуті в судах першої інстанції; подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами [6].

При цьому право на вступ у цивільний процес у формі оскарження мають у відповідності із ст. 24 Закону України «Про прокуратуру» «не лише прокурор, який брав участь у

судовому провадженні, а також незалежно від участі у розгляді справи прокурор вищого рівня: Генеральний прокурор, його перший заступник і заступник, керівники обласних і окружних прокуратур, перший заступник і заступники керівників обласних прокуратур, керівник, заступники керівника, керівники підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» [5].

Однак в науковій літературі України не існує єдиної думки з приводу надання права на оскарження рішення суду в апеляційній і касаційній інстанціях не лише прокуророві, що брав участь в процесі, а і вищестоящим прокурорам. Так, К.В. Гусаров та В. Бонтлаб вважають, що надання такого права прокуророві, що не брав участь в розгляді справи, містить елементи функції нагляду за судовою діяльністю, з чим неможливо не погодитися [1, 2].

Також, незважаючи на досить докладне визначення у чинному законодавстві порядку здійснення прокурором представницької функції, чинні редакції Конституції України і Закону України «Про прокуратуру» відносно здійснення прокурором вказаних функцій знаходяться в певній колізії між собою. Так, Конституція обмежила представницьку функцію прокуратури відносно громадян, встановивши, що прокурор здійснює представництво інтересів держави в суді у виняткових випадках. В той же час Закон надає прокуророві можливість представляти в суді інтереси не лише держави, але і у виняткових випадках, встановлених законом, інтереси громадян.

Для усунення вказаних колізій і можливих неоднозначних тлумачень законодавчих норм потрібен перегляд чинного законодавства і внесення в нього відповідних змін.

Таким чином, представництво прокурором в суді є найважливішою гарантією реалізації конституційного права на захист прав і інтересів усіх учасників правовідносин. Проте у той же час, враховуючи особливий статус органів прокуратури, необхідно відмітити, що участь прокурора в цивільному процесі з метою виконання представницької функції є швидше виключенням і можлива лише у випадках необхідності захисту суспільних і державних інтересів за умови дотримання рівності прав усіх учасників процесу.

1. Бонтлаб В. Особливості правового статусу прокурора у цивільному процесі. Підприємництво, господарство та право. № 12. 2017. С. 11-15. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/3.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).

2. Гусаров К. В. Проблемні питання ініціювання прокурором апеляційного оскарження у цивільному процесі. *Проблеми реформування прокуратури* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 15 квіт. 2016 р. : у 2-х т. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2016. Т. 1. С. 44-46.

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2021).

4. Лемик Р. Форми участі прокурора в цивільних процесуальних відносинах. Науковий часопис Національної академії прокуратури України № 3. 2014. С. 49-57. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/3-2015/lemik.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).

5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 20.02.2021).

6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 в. (в редакції від 13 серпня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8232> (дата звернення: 20.02.2021).

Лілія Золотухіна,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Захист публічного інтересу має відбуватися в ході здійснення адміністративно-процедурної діяльності органів публічного управління. Специфіка застосування засобів захисту публічного інтересу в адміністративному порядку визначається сферою його реалізації.